

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 10ης Ιουλίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Συμβάσεις δημοσίων έργων — Οδηγία 93/37/ΕΟΚ — Πράξη “αναλήψεως δεσμεύσεως για εκμίσθωση” κτιρίων τα οποία δεν έχουν ακόμα ανεγερθεί — Εθνική δικαστική απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου — Περιεχόμενο της αρχής του δεδικασμένου επί καταστάσεως ασυμβίβαστης προς το δίκαιο της Ένωσης»

Στην υπόθεση C-213/13,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, υποβληθείσα από το Consiglio di Stato (Ιταλία) με απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2013, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 23 Απριλίου 2013, στο πλαίσιο της δίκης

Impresa Pizzarotti & C. SpA

κατά

Comune di Bari,

Giunta comunale di Bari,

Consiglio comunale di Bari,

παρισταμένων των:

Complesso Residenziale Bari 2 Srl,

Commissione di manutenzione della Corte d'appello di Bari,

Giuseppe Albenzio, ενεργούντος υπό την ιδιότητα του «commissario ad acta»,

Ministero della Giustizia,

Regione Puglia,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από την R. Silva de Lapuerta, πρόεδρο τμήματος, και τους K. Lenaerts (εισηγητή), αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, J. L. da Cruz Vilaça, Γ. Αρέστη και J.-C. Bonichot, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: A. Impellizzeri, υπάλληλος διοικήσεως,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 27ης Φεβρουαρίου 2014,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Impresa Pizzarotti & C. SpA, εκπροσωπούμενη από τους R. Mastroianni, D. Vaiano και F. Lorusso, avvocati,
- ο Comune di Bari, εκπροσωπούμενος από τους A. Loiodice, I. Loiodice και R. Lanza, avvocati,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον P. Gentili, avvocato dello Stato,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και J. Möller,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την L. Pignataro-Nolin καθώς και από τους A. Tokár και A. Aresu,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 15ης Μαΐου 2014,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της οδηγίας 2004/18/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών (ΕΕ L 134, σ. 114), καθώς και το περιεχόμενο της αρχής του δεδικασμένου επί καταστάσεως ασυμβίβαστης προς το δίκαιο της Ένωσης.
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Pizzarotti & C. SpA (στο εξής: Pizzarotti) και των Comune di Bari, Giunta comunale di Bari και Consiglio comunale di Bari, κατόπιν της δημοσιεύσεως προκηρύξεως έρευνας αγοράς για την ανέγερση νέου ενιαίου δικαστικού μεγάρου στο Μπάρι (Ιταλία).

Το νομικό πλαίσιο

Η οδηγία 92/50/ΕΟΚ

- 3 Το άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για το συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών (ΕΕ L 209, σ. 1), όριζε τα ακόλουθα:

«Κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας:

- α) οι *δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών*: είναι συμβάσεις εξ επαχθούς αιτίας συναπτόμενες εγγράφως μεταξύ ενός παρέχοντος υπηρεσίες και μιας αναθέτουσας αρχής, με εξαίρεση:

[...]

- iii) τις συμβάσεις που έχουν αντικείμενο την κτήση ή τη μίσθωση, με οποιαδήποτε χρηματοοικονομικά μέσα γης, υφισταμένων κτισμάτων ή άλλης ακίνητης περιουσίας ή σχετικά με άλλα δικαιώματα επ' αυτών [...]

[...]».

Η οδηγία 93/37/ΕΟΚ

- 4 Το άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας 93/37/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993, περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων έργων (ΕΕ L 199, σ. 54), όριζε τις «συμβάσεις δημοσίων έργων», για τους σκοπούς της οδηγίας αυτής, ως «συμβάσεις εξ επαχθούς αιτίας συναπτόμενες εγγράφως μεταξύ, αφενός, ενός εργολήπτη και, αφετέρου, μιας αναθέτουσα αρχής, όπως αυτή ορίζεται στο στοιχείο β', και οι οποίες έχουν ως αντικείμενο είτε την εκτέλεση, είτε τόσο την εκτέλεση όσο και μελέτη έργων που αφορούν μία από τις δραστηριότητες που αναφέρονται στο παράρτημα II ή ενός έργου, όπως αυτό ορίζεται στο στοιχείο γ', είτε ακόμη την πραγματοποίηση, με οποιαδήποτε μέσα, ενός έργου το οποίο ανταποκρίνεται στις επακριβώς αναφερόμενες από την αναθέτουσα αρχή ανάγκες».
- 5 Μεταξύ των δραστηριοτήτων που αναφέρονται στο παράρτημα II της εν λόγω οδηγίας, περιλαμβάνονται, υπό την κλάση 50, που επιγράφεται «Οικοδομές και έργα πολιτικού μηχανικού», η «[α]νέγερση οικοδομών και κατασκευή έργων πολιτικού μηχανικού (χωρίς εξειδίκευση)» (υποομάδα 500.1), καθώς και η «[α]νέγερση πολυώροφων κτιρίων (κατοικιών ή άλλων)» (ομάδα 501).

Η οδηγία 2004/18

- 6 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/18 ορίζει τα ακόλουθα:
- «α) Οι “δημόσιες συμβάσεις” είναι συμβάσεις εξ επαχθούς αιτίας οι οποίες συνάπτονται γραπτώς μεταξύ ενός ή περισσοτέρων οικονομικών φορέων και μιας ή περισσοτέρων αναθετουσών αρχών και έχουν ως αντικείμενο την εκτέλεση έργων, την προμήθεια προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας.
- β) Οι “δημόσιες συμβάσεις έργων” είναι δημόσιες συμβάσεις που έχουν ως αντικείμενο είτε την εκτέλεση, είτε συγχρόνως τη μελέτη και την εκτέλεση, εργασιών που αφορούν μία από τις δραστηριότητες που αναφέρονται στο παράρτημα I ή ενός έργου, είτε ακόμη την πραγματοποίηση, με οποιαδήποτε μέσα, ενός έργου το οποίο ανταποκρίνεται στις επακριβώς οριζόμενες από την αναθέτουσα αρχή ανάγκες. [...]

[...]»

- 7 Το άρθρο 16 της οδηγίας αυτής, που επιγράφεται «Ειδικές εξαιρέσεις», προβλέπει τα εξής:
- «Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στις δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών, οι οποίες:
- α) έχουν ως αντικείμενο την αγορά ή τη μίσθωση, με οποιουδήποτε χρηματοδοτικούς όρους, γης, υφισταμένων κτισμάτων ή άλλων ακινήτων ή αφορούν δικαιώματα επ' αυτών [...]

[...]».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 8 Στις 14 Αυγούστου 2003, ο Comune di Bari (Δήμος του Μπάρι) δημοσίευσε προκήρυξη «έρευνας αγοράς» για την κατασκευή, εντός του συντομότερου δυνατού χρόνου, νέας ενιαίας και κατάλληλης έδρας για τη στέγαση του συνόλου των δικαστηρίων του Μπάρι. Η προκήρυξη αυτή δημοσιεύθηκε, μεταξύ άλλων, στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* της 23ης Αυγούστου 2003 (ΕΕ S 161).
- 9 Η προκήρυξη αυτή απαιτούσε από τους προσφέροντες να δεσμευθούν ότι θα άρχιζαν τις εργασίες κατασκευής του σχεδιαζόμενου έργου πριν από τις 31 Δεκεμβρίου 2003. Τους ζητούσε επίσης να παράσχουν σαφή και πλήρη στοιχεία ως προς το κόστος που θα βάρυνε τη δημοτική αρχή και το ιταλικό Υπουργείο Δικαιοσύνης καθώς και τρόπο πληρωμής, λαμβανομένου υπόψη του ότι οι διαθέσιμοι δημόσιοι πόροι ανέρχονταν στο ποσό των 43,5 εκατομμυρίων ευρώ, που είχε ήδη προβλεφθεί για το έργο, στο οποίο έπρεπε να προστεθεί ποσό 3 εκατομμυρίων ευρώ που αντιστοιχούσε στα ετήσια μισθώματα που κατέβαλλε ο Comune di Bari για τη μίσθωση των ακινήτων στα οποία στεγάζονταν τα εν λόγω δικαστήρια. Η προκήρυξη αυτή συνοδευόταν από παράρτημα, που είχε εκπονηθεί από το Corte d'appello του Μπάρι, και το οποίο είχε ως σκοπό να παράσχει το «επίσημο και πλήρες πλαίσιο των δομικών, λειτουργικών και οργανωτικών απαιτήσεων» σχετικά με την ανέγερση του σχεδιαζόμενου δικαστηριακού συγκροτήματος.
- 10 Κατατέθηκαν τέσσερις προτάσεις. Με την απόφαση αριθ. 1045/2003, της 18ης Δεκεμβρίου 2003, ο Comune di Bari επέλεξε την πρόταση της Pizzarotti. Η πρόταση αυτή προέβλεπε ότι μέρος του έργου θα επωλείτο στον Comune di Bari έναντι τιμήματος 43 εκατομμυρίων ευρώ, ενώ το υπόλοιπο θα εκμισθωνόταν στον Δήμο έναντι ετησίου μισθώματος 3 εκατομμυρίων ευρώ.
- 11 Με σημείωμα της 4ης Φεβρουαρίου 2004, το Υπουργείο Δικαιοσύνης πληροφόρησε τον Comune di Bari ότι οι δημόσιοι πόροι που ήταν διαθέσιμοι για το συγκεκριμένο έργο είχαν μειωθεί στα 18,5 εκατομμύρια ευρώ και του ζητούσε να εξακριβώσει κατά πόσον, βάσει των προτάσεων που είχαν υποβληθεί, το έργο μπορούσε να ολοκληρωθεί επιτυχώς εντός των ορίων που καθορίζονταν από το νέο αυτό οικονομικό πλαίσιο. Με σημείωμα της 11ης Φεβρουαρίου 2004, ο Comune di Bari ζήτησε από την Pizzarotti να του γνωρίσει αν ήταν διατεθειμένη να συνεχίσει την κινηθείσα διαδικασία. Η Pizzarotti απάντησε καταφατικά στο ερώτημα, αναδιατυπώνοντας την πρότασή της ώστε να ληφθεί υπόψη η μείωση των διαθέσιμων δημοσίων πόρων.
- 12 Η προβλεφθείσα δημόσια χρηματοδότηση καταργήθηκε πλήρως τον Σεπτέμβριο του 2004.
- 13 Κατόπιν της καταργήσεως αυτής, η Pizzarotti υπέβαλε στον Comune di Bari δεύτερη πρόταση, η οποία προέβλεπε τη δυνατότητα κατασκευής του έργου που προοριζόταν προς εκμίσθωση, κατά τα προβλεπόμενα στην αρχική της πρόταση.
- 14 Λόγω της αδράνειας της διοικήσεως, η Pizzarotti προσέφυγε ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale per la Puglia (περιφερειακό διοικητικό δικαστήριο της Puglia) προκειμένου να υποχρεωθεί ο Comune di Bari να ενεργήσει.
- 15 Κατόπιν της απορριπτικής αποφάσεως του δικαστηρίου αυτού, το Consiglio di Stato (Συμβούλιο της Επικρατείας), με την απόφαση 4267/2007, έκανε δεκτή την έφεση της Pizzarotti κατά της πρωτόδικης αποφάσεως. Εκτιμώντας ότι, λαμβανομένου υπόψη του σημειώματος του Υπουργείου Δικαιοσύνης της 4ης Φεβρουαρίου 2004 μετά τη μεταβολή του οικονομικού πλαισίου, η διαδικασία δεν είχε περατωθεί με την έγκριση του αποτελέσματος της έρευνας αγοράς, το Consiglio di Stato έκρινε ότι ο Comune di Bari, «σεβόμενος τις αρχές της κοινής λογικής, της καλής πίστεως και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, [όφειλε], ολοκληρώνοντας τις πράξεις του, να οδηγήσει τη διαδικασία στην εύλογη ολοκλήρωσή της, εξακριβώνοντας, στο πλαίσιο των προτάσεων που έλαβε, αν ήταν δυνατόν να εκτελεστεί το έργο εντός των ορίων του τροποποιηθέντος οικονομικού πλαισίου».

- 16 Η αίτηση αναίρεσεως την οποία άσκησε κατά της αποφάσεως αυτής ο Comune di Bari απορρίφθηκε με διάταξη του Corte suprema di cassazione (Ακυρωτικό Δικαστήριο) της 23ης Δεκεμβρίου 2008.
- 17 Το Consiglio di Stato, ενώπιον του οποίου ήχθη εν τω μεταξύ η υπόθεση για την εκτέλεση της αποφάσεως 4267/2007, διαπίστωσε, με την απόφαση 3817/2008, την αδράνεια του Comune di Bari και τον διέταξε να συμμορφωθεί πλήρως προς το διατακτικό της αποφάσεως 4267/2007 εντός 30 ημερών. Όρισε τον Νομάρχη του Μπάρι ως «commissario ad acta», προκειμένου, σε περίπτωση παρατεταμένης αδράνειας, να προβεί, ενδεχομένως μέσω εξουσιοδοτημένου προσώπου, σε όλες τις απαραίτητες ενέργειες για την εκτέλεση της αποφάσεως αυτής.
- 18 Στις 21 Νοεμβρίου 2008, ο εξουσιοδοτηθείς από τον Νομάρχη του Μπάρι «commissario ad acta» έκρινε έγκυρες τις προτάσεις της Pizzarotti και, κατά συνέπεια, διαπίστωσε ότι η διαδικασία που είχε κινηθεί με την προκήρυξη έρευνας της αγοράς είχε ολοκληρωθεί επιτυχώς.
- 19 Από την πλευρά του, το Giunta comunale di Bari περάτωσε τη διαδικασία αυτή, διαπιστώνοντας ότι η δεύτερη πρόταση της Pizzarotti δεν ήταν σύμφωνη με το περιεχόμενο της εν λόγω προκήρυξεως.
- 20 Τόσο η Pizzarotti όσο και ο Comune di Bari προσέφυγαν ενώπιον του Consiglio di Stato. Η Pizzarotti υποστήριξε ότι ο Comune di Bari, καθόσον δεν δεσμεύθηκε συμβατικώς για την ανέγερση του σχεδιαζομένου νέου δικαστηριακού συγκροτήματος, δεν είχε εκτελέσει προσηκόντως την απόφαση 3817/2008 του Consiglio di Stato. Ο Comune di Bari κατήγγειλε τη μη διαπίστωση της επιδεινώσεως των συνθηκών υλοποίησεως του σχεδίου, η οποία επηρέασε την εξέλιξη της διαδικασίας.
- 21 Με την απόφαση περί εκτελέσεως 2153/2010, της 15ης Απριλίου 2010, το Consiglio di Stato δέχθηκε την προσφυγή της Pizzarotti και απέρριψε την προσφυγή του Comune di Bari. Όσον αφορά την ενέργεια του «commissario ad acta», εκτίμησε ότι η ενέργεια αυτή ήταν ατελής, λόγω του ότι δεν οδήγησε σε «εύλογη ολοκλήρωση» της διαδικασίας, κατά την έννοια της αποφάσεως του 4267/2007. Έκρινε ότι έπρεπε να εκδοθούν οι πράξεις που ήταν απαραίτητες για τη συγκεκριμένη υλοποίηση της δεύτερης προτάσεως της Pizzarotti και έταξε προθεσμία 180 ημερών για την περάτωση της διαδικασίας.
- 22 Με πράξη της 27ης Μαΐου 2010, ο «commissario ad acta» κατέληξε στο ότι «η προκήρυξη έρευνας αγοράς του Αυγούστου 2003 [δεν] είχε ολοκληρωθεί επιτυχώς». Προς στήριξη του συμπεράσματος αυτού, υποστήριξε, όσον αφορά την πρώτη πρόταση της Pizzarotti, όπως αυτή αναδιατυπώθηκε το 2004, ότι η απώλεια μέρους της δημόσιας χρηματοδοτήσεως καθιστούσε μη υλοποιήσιμο τον σκοπό που επιδίωκε ο Comune di Bari. Όσον αφορά τη δεύτερη πρόταση της Pizzarotti, που συνίστατο στην εκμίσθωση κτιρίων τα οποία θα ανεγείρονταν με ιδιωτικά κεφάλαια, τόνισε ότι η πρόταση αυτή ήταν τελείως ακατάλληλη από πλευράς του σκοπού αυτού.
- 23 Επιληφθέν προσφυγής της Pizzarotti κατά της πράξεως αυτής, το Consiglio di Stato, με την απόφαση περί εκτελέσεως 8420/2010, της 3ης Δεκεμβρίου 2010, δέχθηκε την προσφυγή. Επισημαίνοντας τον αντιφατικό χαρακτήρα των συμπερασμάτων σχετικά με την εν λόγω προκήρυξη, που περιέχονταν, αντιστοίχως, στην πράξη της 21ης Νοεμβρίου 2008 και στην πράξη της 27ης Μαΐου 2010, το Consiglio di Stato έκρινε ότι έγκυρο συμπέρασμα ήταν το περιεχόμενο στην πρώτη από τις πράξεις αυτές. Επιβεβαίωσε ότι ο «commissario ad acta» όφειλε να κινήσει τις απαραίτητες διαδικασίες για την έγκριση της δεύτερης προτάσεως της Pizzarotti και ακύρωσε τη δεύτερη από τις πράξεις αυτές με το σκεπτικό ότι παραβίαζε την αρχή του δεδικασμένου.
- 24 Στη συνέχεια, ο νέος «commissario ad acta» τον οποίο διόρισε ο Νομάρχης του Μπάρι έλαβε όλα τα αναγκαία μέτρα για την έγκριση, στις 23 Απριλίου 2012, ενός «εναλλακτικού πολεοδομικού σχεδίου», σχετικά με το γενικό ρυθμιστικό σχέδιο του Comune di Bari, όσον αφορά τα οικοπέδα που αφορούσε η ανέγερση του σχεδιαζομένου δικαστηριακού συγκροτήματος.

- 25 Η Pizzarotti προσέβαλε την απόφαση αυτή ενώπιον του Consiglio di Stato, για τον λόγο ότι παραβίαζε την αρχή του δεδικασμένου.
- 26 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, πρώτον, αν σύμβαση μισθώσεως ακινήτου που δεν έχει ακόμα αποπερατωθεί, υπό μορφή αναλήψεως δεσμεύσεως για την εκμίσθωση του αγαθού αυτού, ισοδυναμεί, παρά την ύπαρξη στοιχείων χαρακτηριστικών μιας συμβάσεως μισθώσεως, με σύμβαση δημοσίων έργων μη εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής εξαιρέσεως που προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 2004/18.
- 27 Δεύτερον, αν υποθεθεί ότι η εν λόγω σύμβαση συνιστά σύμβαση δημοσίων έργων, το δικαστήριο αυτό ερωτά κατά πόσον μπορεί να κηρύξει ανίσχυρο το δεδικασμένο που έχει δημιουργηθεί εν προκειμένω με την απόφαση 4267/2007, καθόσον οδηγεί, λόγω μεταγενεστέρων αποφάσεων περί εκτελέσεως και πράξεων του «commissario ad acta», σε κατάσταση μη συνάδουσα προς το περί συνάψεως των δημοσίων συμβάσεων δίκαιο της Ένωσης. Υπογραμμίζει, συναφώς, ότι, δυνάμει της δικής του νομολογίας, έχει τη δυνατότητα, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να συμπληρώσει το αρχικό διατακτικό μιας αποφάσεώς του με απόφαση περί εκτελέσεως, δυνατότητα που δημιουργεί αυτό που το αιτούν δικαστήριο χαρακτηρίζει ως «προοδευτικώς διαμορφούμενο δεδικασμένο».
- 28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Consiglio di Stato αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Ισοδυναμεί η συναφθής σύμβαση μισθώσεως μελλοντικού πράγματος, υπό την προτεινόμενη μορφή της αναλήψεως δεσμεύσεως για εκμίσθωση, προς σύμβαση δημοσίων έργων, έστω και αν εμφανίζει ορισμένα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη σύμβαση μισθώσεως, με συνέπεια να μην δύναται να περιληφθεί στις συμβάσεις που εξαιρούνται από την εφαρμογή δημόσιας διαδικασίας σύμφωνα με το άρθρο 16 της [οδηγίας 2004/18];
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, δύναται το εθνικό δικαστήριο, και ειδικότερα το παρόν αιτούν δικαστήριο, να κηρύξει ανίσχυρο το δεδικασμένο που έχει δημιουργηθεί ενδεχομένως σχετικά με τα επίδικα πραγματικά περιστατικά, όπως περιγράφονται στο σκεπτικό της παρούσας διατάξεως, καθόσον προκάλεσε έννομη κατάσταση αντίθετη προς το [...] δίκαιο [της Ένωσης] περί δημοσίων συμβάσεων και, κατά συνέπεια, είναι δυνατόν να εκτελεστεί δεδικασμένο αντίθετο προς το [...] δίκαιο [της Ένωσης];»

Επί του παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων

- 29 Η Pizzarotti εκθέτει δύο λόγους για τους οποίους αμφιβάλλει σοβαρά ως προς το παραδεκτό των υποβληθέντων ερωτημάτων.
- 30 Πρώτον, υποστηρίζει ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προσδιορίζει εσφαλμένα τη νομοθεσία της Ένωσης που έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, με την αίτηση αυτή ζητείται η ερμηνεία της οδηγίας 2004/18, ενώ η οδηγία αυτή εκδόθηκε μετά την ημερομηνία κατά την οποία ο Comune di Bari αποφάσισε να δημοσιεύσει την επίμαχη προκήρυξη έρευνας αγοράς, ήτοι μετά τις 14 Αυγούστου 2003, και, συνεπώς, δεν έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης.
- 31 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι εφαρμοστέα είναι καταρχήν η οδηγία που ισχύει κατά το χρονικό σημείο κατά το οποίο η αναθέτουσα αρχή επιλέγει το είδος της διαδικασίας που θα εφαρμόσει και δίνει οριστική απάντηση στο ζήτημα αν υπάρχει ή όχι υποχρέωση διεξαγωγής διαγωνισμού για την ανάθεση μιας δημόσιας συμβάσεως (απόφαση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C-576/10, EU:C:2013:510, σκέψη 52 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Αντιθέτως, δεν έχουν εφαρμογή οι διατάξεις οδηγίας της οποίας η προθεσμία για τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο έληξε μετά το χρονικό αυτό σημείο (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-337/98, EU:C:2000:543, σκέψεις 41 και 42).

- 32 Στην υπό κρίση υπόθεση, οι οδηγίες 92/50 και 93/37 είχαν εφαρμογή στις 14 Αυγούστου 2003, ημερομηνία της δημοσίευσής, εκ μέρους του Comune di Bari, προκηρύξεως «έρευνας αγοράς», προς τον σκοπό της ανεγέρσεως του δικαστηριακού συγκροτήματος του Μπάρι. Οι ίδιες οδηγίες είχαν εφαρμογή όταν, μετά την τροποποίηση του οικονομικού πλαισίου που συνδεόταν με την ολοσχερή κατάργηση της δημόσιας χρηματοδοτήσεως, ο Comune di Bari, τον Σεπτέμβριο του 2004, εκτίμησε, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρασχέθηκαν στο Δικαστήριο, ότι όφειλε να κινηθεί νέα διαδικασία επιλογής αντί να διαπραγματευθεί απευθείας με την Pizzarotti, χωρίς προκήρυξη νέου διαγωνισμού, τη σύναψη «συμβάσεως μισθώσεως ακινήτου που δεν έχει ακόμα αποπερατωθεί».
- 33 Αντιθέτως, η οδηγία 2004/18 δεν είχε εφαρμογή κατά τις διάφορες αυτές ημερομηνίες, δεδομένου ότι η προθεσμία μεταφοράς της στην εσωτερική έννομη τάξη έληγε, σύμφωνα με το οικείο άρθρο 80, παράγραφος 1, μόλις στις 31 Ιανουαρίου 2006.
- 34 Τούτου δοθέντος, η έννοια των «συμβάσεων δημοσίων έργων», στην οποία αναφέρεται το πρώτο ερώτημα, ορίζεται με παρεμφερείς όρους τόσο στο άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας 93/37 όσο και στο άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχεία α' και β', της οδηγίας 2004/18. Εξάλλου, το άρθρο 1, στοιχείο α', σημείο iii, της οδηγίας 92/50 και το άρθρο 16, στοιχείο α', της οδηγίας 2004/18 χρησιμοποιούν πανομοιότυπους όρους προς καθορισμό της εκτάσεως εφαρμογής της εξαιρέσεως στην οποία επίσης αναφέρεται το πρώτο αυτό ερώτημα.
- 35 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο εσφαλμένος προσδιορισμός, από το αιτούν δικαστήριο, των διατάξεων εκείνων του δικαίου της Ένωσης που έχουν εφαρμογή στην παρούσα υπόθεση δεν επηρεάζει το παραδεκτό των υποβληθέντων ερωτημάτων (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση Zurita García και Choque Cabrera, C-261/08 και C-348/08, EU:C:2009:648, σκέψη 39).
- 36 Δεύτερον, η Pizzarotti υποστηρίζει ότι η υπόθεση της κύριας δίκης χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη δικαστικών αποφάσεων, μεταξύ άλλων του Consiglio di Stato, που έχουν ισχύ δεδικασμένου, γεγονός που καθιστά προδήλως απαράδεκτη την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, ιδίως δε το πρώτο ερώτημα. Συγκεκριμένα, μια απάντηση του Δικαστηρίου στο ερώτημα αυτό δεν θα επηρέαζε τη λύση της διαφοράς της κύριας δίκης, λαμβανομένων υπόψη, αφενός, της σημασίας που αποδίδει το δικαιο της Ένωσης στην αρχή του δεδικασμένου, σε βάρος, ενδεχομένως, της εξαλείψεως μιας παραβάσεως του δικαίου αυτού, και, αφετέρου, της ελλείψεως υποχρεώσεως της διοικητικής αρχής να αναθεωρήσει αμετάκλητη απόφαση η οποία αποδεικνύεται μη σύμφωνη προς το εν λόγω δικαιο.
- 37 Ωστόσο, η επιχειρηματολογία αυτή αφορά την ουσία της υποθέσεως της κύριας δίκης και, πιο συγκεκριμένα, το αντικείμενο του δευτέρου ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου.
- 38 Βάσει των προεκτεθεισών σκέψεων, τα υποβληθέντα ερωτήματα είναι παραδεκτά.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 39 Με το πρώτο ερώτημά του, το οποίο πρέπει να αναδιατυπωθεί σε συνάρτηση με τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που είχαν εφαρμογή *ratione temporis* στην υπόθεση της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας 93/37 έχει την έννοια ότι σύμβαση περιέχουσα δέσμευση για εκμίσθωση ακινήτων τα οποία δεν έχουν ακόμα ανεγερθεί συνιστά δημόσια σύμβαση έργων, παρά την ύπαρξη στοιχείων χαρακτηριστικών της συμβάσεως μισθώσεως, και δεν εμπίπτει, συνεπώς, στην εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 1, στοιχείο α', σημείο iii, της οδηγίας 92/50.

- 40 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί εκ προοιμίου, αφενός, ότι το κατά πόσον μια πράξη συνιστά σύμβαση δημοσίων έργων, υπό την έννοια της νομοθεσίας της Ένωσης, αποτελεί ζήτημα που εμπίπτει στο δίκαιο της Ένωσης. Ο χαρακτηρισμός της σχεδιαζόμενης συμβάσεως ως «συμβάσεως μισθώσεως», τον οποίο επικαλούνται η Pizzarotti και η Ιταλική Κυβέρνηση, δεν είναι καθοριστικής σημασίας εν προκειμένω (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-536/07, EU:C:2009:664, σκέψη 54 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 41 Αφετέρου, όταν μια σύμβαση περιλαμβάνει τόσο στοιχεία συμβάσεως δημοσίων έργων όσο και στοιχεία δημόσιας συμβάσεως άλλου τύπου, λαμβάνεται υπόψη, προς τον σκοπό του νομικού χαρακτηρισμού της και του καθορισμού των εφαρμοστέων κανόνων της Ένωσης, το κύριο αντικείμενο της συμβάσεως (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, αποφάσεις *Auroux κ.λπ.*, C-220/05, EU:C:2007:31, σκέψη 37· Επιτροπή κατά Ιταλίας, C-412/04, EU:C:2008:102, σκέψη 47, και Επιτροπή κατά Γερμανίας, EU:C:2009:664, σκέψη 57).
- 42 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, από τη δικογραφία που έχει υποβληθεί στο Δικαστήριο προκύπτει ότι, κατά τον χρόνο κατά τον οποίο στον *Comune di Bari* προτάθηκε από την Pizzarotti η σύναψη της επίμαχης συμβάσεως, η υλοποίηση του έργου που αφορούσε η σύμβαση αυτή δεν είχε ακόμα αρχίσει. Υπό τις περιστάσεις αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι το κύριο αντικείμενο της εν λόγω συμβάσεως συνίσταται στην υλοποίηση αυτή, η οποία αποτελεί όντως την αναγκαία προϋπόθεση της μεταγενέστερης εκμισθώσεως του έργου (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας, EU:C:2009:664, σκέψη 56).
- 43 Όπως υπογράμμισε η Γερμανική Κυβέρνηση, για να θεωρηθεί ότι πρόκειται περί «συμβάσεως δημοσίων έργων», κατά την έννοια της οδηγίας 93/37, πρέπει ακόμα το σχεδιαζόμενο έργο να ανταποκρίνεται στις προσδιοριζόμενες από την αναθέτουσα αρχή ανάγκες (απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας, EU:C:2009:664, σκέψη 55).
- 44 Συντρέχει τέτοια περίπτωση όταν η αναθέτουσα αρχή έχει λάβει μέτρα ώστε να προσδιορίσει τα χαρακτηριστικά του έργου ή, τουλάχιστον, να ασκήσει καθοριστική επιρροή στον σχεδιασμό του (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση *Helmut Müller*, C-451/08, EU:C:2010:168, σκέψη 67).
- 45 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, το σχέδιο «αναλήψεως δεσμεύσεως για εκμίσθωση», που αναφέρεται από το αιτούν δικαστήριο ως η τελευταία μορφή συμβάσεως που προτάθηκε από την Pizzarotti στον *Comune di Bari*, παραπέμπει, στην αιτιολογική της σκέψη 10, στο πλαίσιο απαιτήσεων που είχε καθοριστεί από το *Corte d'appello di Bari* για τη δημοσίευση της επίμαχης προκηρύξεως έρευνας της αγοράς. Το άρθρο 7 αυτού του σχεδίου πράξεως επιφυλάσσει στη διοίκηση το δικαίωμα να εξακριβώσει, πριν από την παραλαβή του έργου, το κατά πόσον το έργο ανταποκρίνεται στο εν λόγω πλαίσιο απαιτήσεων.
- 46 Το πλαίσιο αυτό καθορίζει τα διάφορα τεχνικά και τεχνολογικά χαρακτηριστικά του σχεδιαζόμενου έργου καθώς και, σε συνάρτηση με ένα σύνολο στατιστικών στοιχείων που αφορούν τις δικαιοδοτικές δραστηριότητες των δικαστηρίων του Μπάρι (αριθμός των αστικών και ποινικών υποθέσεων, εβδομαδιαίος αριθμός συνεδριάσεων ανά δικαστήριο, αριθμός των μελών του δικαστηρίου ή της εισαγγελικής αρχής, αριθμός των μελών του διοικητικού προσωπικού, της δικαστικής αστυνομίας και των υπηρεσιών ασφάλειας, αριθμός των δικηγόρων που είναι εγγεγραμμένοι στον δικηγορικό σύλλογο του Μπάρι, κ.λπ.), τις ειδικές ανάγκες κάθε δικαστηρίου της δικαστικής αυτής περιφέρειας (αριθμός των γραφείων και των αναγκαίων αιθουσών συνεδριάσεων, διασκέψεων, συσκέψεων και αρχείων, εμβαδόν των χώρων, τρόποι εσωτερικής επικοινωνίας), καθώς και ορισμένες κοινές ανάγκες όπως η χωρητικότητα των χώρων σταθμεύσεως.
- 47 Αντίθετα προς τα υποστηριζόμενα από την Pizzarotti και την Ιταλική Κυβέρνηση, ένα τέτοιο πλαίσιο απαιτήσεων παρέχει στον *Comune di Bari* τη δυνατότητα να ασκεί καθοριστική επιρροή στον σχεδιασμό του προς κατασκευή έργου.

- 48 Επομένως, η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης σύμβαση έχει ως κύριο αντικείμενο την υλοποίηση έργου ανταποκρινόμενου στις ανάγκες που έχει καθορίσει η αναθέτουσα αρχή.
- 49 Ασφαλώς, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, το σχέδιο «αναλήψεως δεσμεύσεως για εκμίσθωση» περιλαμβάνει και ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία συμβάσεως μισθώσεως. Ενώπιον του Δικαστηρίου, τονίστηκε ότι το χρηματικό αντιστάθμισμα που βαρύνει τη διοίκηση αντιστοιχεί, σύμφωνα με το άρθρο 5 του σχεδίου αυτού, σε «ετήσιο μίσθωμα» 3,5 εκατομμυρίων ευρώ, καταβλητέου κατά τα 18 έτη της διάρκειας της ισχύος της συμβάσεως. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρασχέθηκαν από την Pizzarotti και την Ιταλική Κυβέρνηση, αυτή η συνολική αντιπαροχή, ύψους 63 εκατομμυρίων ευρώ, υπολείπεται σαφώς του συνολικού εκτιμωμένου κόστους του έργου, το οποίο εγγίζει το ποσό των 330 εκατομμυρίων ευρώ.
- 50 Πρέπει, ωστόσο, να υπομνησθεί συναφώς ότι το καθοριστικό στοιχείο για τον νομικό χαρακτηρισμό της επίμαχης συμβάσεως είναι το κύριο αντικείμενό της και όχι το ύψος της αμοιβής του εργολήπτη ή ο τρόπος καταβολής της αμοιβής αυτής (απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας, EU:C:2009:664, σκέψη 61).
- 51 Κατά τα λοιπά, ούτε το άρθρο 4 του σχεδίου της «αναλήψεως δεσμεύσεως για εκμίσθωση», σύμφωνα με το οποίο η σύμβαση λήγει αυτομάτως με την παρέλευση των 18 ετών, ούτε η διάταξη της ιταλικής νομοθεσίας περί της γενικής λογιστικής του Δημοσίου, την οποία επικαλείται η Ιταλική Κυβέρνηση και η οποία απαιτεί οι συμβάσεις που συνάπτονται από τις δημόσιες αρχές να προβλέπουν ορισμένη λήξη και διάρκεια ισχύος και απαγορεύει να αντιπροσωπεύουν οι συμβάσεις αυτές διαρκή επιβάρυνση του Δημοσίου, εμποδίζουν, όπως προέκυψε από τα διαμειθθέντα κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, τη σύναψη, κατά τη λήξη της πρώτης σχεδιαζόμενης συμβάσεως, μίας ή πλειόνων μεταγενεστέρων συμβάσεων που θα εξασφάλιζαν στην Pizzarotti την αμοιβή, για το σύνολο ή για ουσιώδες μέρος τους, των εργασιών που πραγματοποιήθηκαν προς κατασκευή του επίμαχου έργου.
- 52 Βάσει των προεκτεθεισών σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας 93/37 έχει την έννοια ότι σύμβαση που έχει ως κύριο αντικείμενο την κατασκευή ενός έργου ανταποκρινόμενου στις ανάγκες που έχει καθορίσει η αναθέτουσα αρχή αποτελεί σύμβαση δημοσίων έργων και δεν εμπίπτει, ως εκ τούτου, στην εξαίρεση την οποία προβλέπει το άρθρο 1, στοιχείο α', σημείο iii, της οδηγίας 92/50, έστω και αν περιλαμβάνει ανάληψη δεσμεύσεως για εκμίσθωση του συγκεκριμένου έργου.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 53 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν μπορεί να κηρύξει ανίσχυρο το δεδικασμένο που δημιουργήθηκε με απόφασή του η οποία προκάλεσε κατάσταση ασυμβίβαστη με την περί συμβάσεων δημοσίων έργων νομοθεσία της Ένωσης.
- 54 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, ελλείψει σχετικής ρυθμίσεως της Ένωσης, στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών εναπόκειται ο καθορισμός των λεπτομερών κανόνων εφαρμογής της αρχής του δεδικασμένου, δυνάμει της αρχής της διαδικαστικής αυτονομίας των κρατών μελών, τηρουμένων πάντως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση Fallimento Olimpiclub, C-2/08, EU:C:2009:506, σκέψη 24 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 55 Στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι, σύμφωνα με τη δική του νομολογία, έχει τη δυνατότητα, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να συμπληρώσει το αρχικό διατακτικό μιας αποφάσεώς του με αποφάσεις περί εκτελέσεως, δυνατότητα που επιτρέπει τη δημιουργία αυτού που χαρακτηρίζει ως «προοδευτικώς διαμορφούμενο δεδικασμένο».

- 56 Αν —πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει— η κρίση που περιέχεται στην απόφασή του 4267/2007, που μνημονεύεται στη σκέψη 15 της παρούσας αποφάσεως και η οποία, σύμφωνα με τη διάταξη περί παραπομπής, οριοθετεί το δεδικασμένο στην υπό κρίση υπόθεση, εμπίπτει στις προϋποθέσεις εφαρμογής της δικονομικής αυτής δυνατότητας, στο δικαστήριο αυτό εναπόκειται, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της ισοδυναμίας, να κάνει χρήση της δυνατότητας αυτής ευνοώντας, μεταξύ των «πολυάριθμων και διαφορετικών λύσεων για την υλοποίηση» αυτής της δικαστικής κρίσεως σύμφωνα με τις δικές του υποδείξεις, εκείνη η οποία, σύμφωνα με την αρχή της αποτελεσματικότητας, εγγυάται την τήρηση της περί συμβάσεων δημοσίων έργων νομοθεσίας της Ένωσης.
- 57 Όπως παρατήρησε ο *Comune di Bari*, η λύση αυτή θα μπορούσε να συνίσταται στο να διαταχθεί, συμπληρωματικώς προς την εν λόγω απόφαση, η περάτωση της διαδικασίας έρευνας αγοράς χωρίς αποδοχή καμιάς από τις προτάσεις, πράγμα που θα επέτρεπε την κίνηση νέας διαδικασίας, τηρουμένης της περί συμβάσεων δημοσίων έργων νομοθεσίας της Ένωσης.
- 58 Αν, αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο καταλήξει ότι η ορθή εφαρμογή της νομοθεσίας αυτής προσκρούει, λαμβανομένων υπόψη των εφαρμοστέων εσωτερικών δικονομικών κανόνων, στο δεδικασμένο που δημιουργήθηκε με την απόφασή του 4267/2007 ή με τις αποφάσεις περί εκτελέσεως της αποφάσεως αυτής τις οποίες εξέδωσε στις 15 Απριλίου και στις 3 Δεκεμβρίου 2010, πρέπει να υπομνησθεί η σημασία την οποία έχει, τόσο στην έννομη τάξη της Ένωσης όσο και στις εθνικές έννομες τάξεις, η αρχή του δεδικασμένου. Πράγματι, προς διασφάλιση τόσο της σταθερότητας του δικαίου και των εννόμων σχέσεων όσο και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, επιβάλλεται να μην μπορεί να τεθεί ζήτημα κύρους των δικαστικών αποφάσεων οι οποίες έχουν καταστεί αμετάκλητες μετά την εξάντληση των προβλεπόμενων ενδίκων μέσων ή μετά την εκπνοή των προθεσμιών που τάσσονται για την άσκηση αυτών των ενδίκων μέσων (αποφάσεις *Karferer*, C-234/04, EU:C:2006:178, σκέψη 20· *Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου*, C-526/08, EU:C:2010:379, σκέψη 26, και *ThyssenKrupp Nirosta κατά Επιτροπής*, C-352/09 P, EU:C:2011:191, σκέψη 123).
- 59 Ως εκ τούτου, το δίκαιο της Ένωσης δεν επιβάλλει στα εθνικά δικαστήρια να μην εφαρμόζουν τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες που προσδίδουν ισχύ δεδικασμένου σε ορισμένη απόφαση, έστω και αν η μη εφαρμογή αυτή θα επέτρεπε να αποφευχθεί κατάσταση εσωτερικού δικαίου μη συνάδουσα προς το δίκαιο της Ένωσης (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, αποφάσεις *Eco Swiss*, C-126/97, EU:C:1999:269, σκέψεις 46 και 47· *Karferer*, EU:C:2006:178, σκέψεις 20 και 21· *Fallimento Olimpiclub*, EU:C:2009:506, σκέψεις 22 και 23· *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, σκέψεις 35 έως 37, καθώς και *Επιτροπή κατά Σλοβακίας*, C-507/08, EU:C:2010:802, σκέψεις 59 και 60).
- 60 Συνεπώς, το δίκαιο της Ένωσης δεν απαιτεί, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η ερμηνεία κρίσιμης διατάξεως του δικαίου αυτού την οποία υιοθέτησε το Δικαστήριο σε χρόνο μεταγενέστερο της αποφάσεως δικαιοδοτικού οργάνου έχουσας ισχύ δεδικασμένου, να υποχρεούται, καταρχήν, το εν λόγω δικαιοδοτικό όργανο να αναθεωρήσει την απόφαση αυτή.
- 61 Η απόφαση *Lucchini* (C-119/05, EU:C:2007:434), στην οποία παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο, δεν μπορεί να ανατρέψει την ανάλυση αυτή. Πράγματι, σε μια όλως ιδιαίτερη κατάσταση, η οποία αφορούσε αρχές διέπουσες την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, το Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης η εφαρμογή διατάξεως του εθνικού δικαίου, όπως το άρθρο 2909 του ιταλικού Αστικού Κώδικα, σκοπούσας στη θέσπιση της αρχής του δεδικασμένου, κατά το μέτρο που η εφαρμογή της εμποδίζει την ανάκτηση κρατικής ενισχύσεως χορηγηθείσας κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης και της οποίας το ασυμβίβαστο προς την κοινή αγορά έχει διαπιστωθεί με απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που κατέστη απρόσβλητη (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, απόφαση *Fallimento Olimpiclub*, EU:C:2009:506, σκέψη 25). Η υπό κρίση υπόθεση δεν θέτει, ωστόσο, τέτοια ζητήματα κατανομής των αρμοδιοτήτων.

- 62 Τούτου δοθέντος, αν οι εφαρμοστέοι εσωτερικοί δικονομικοί κανόνες προβλέπουν τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να αναθεωρήσει, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου προκειμένου να δημιουργήσει κατάσταση συμβατή με το εθνικό δίκαιο, η δυνατότητα αυτή πρέπει, σύμφωνα με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, να υπερισχύσει, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις αυτές, ώστε να αποκατασταθεί το συμβατό της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης καταστάσεως με την περί συμβάσεων δημοσίων έργων νομοθεσία της Ένωσης.
- 63 Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η εν λόγω νομοθεσία περιλαμβάνει ουσιώδεις κανόνες του δικαίου της Ένωσης, καθόσον αποσκοπεί στην εξασφάλιση της εφαρμογής των αρχών της ίσης μεταχειρίσεως των υποβαλλόντων προσφορά και της διαφάνειας με στόχο την εγκαθίδρυση ανόθευτου ανταγωνισμού σε όλα τα κράτη μέλη (βλ., υπό το πνεύμα αυτό, αποφάσεις Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, C-70/06, EU:C:2008:3, σκέψη 40· Μηχανική, C-213/07, EU:C:2008:731, σκέψη 55· Επιτροπή κατά Κύπρου, C-251/09, EU:C:2011:84, σκέψεις 37 έως 39, καθώς και Manova, C-336/12, EU:C:2013:647, σκέψη 28).
- 64 Βάσει των προεκτεθεισών σκέψεων, στο δεύτερο ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι, εφόσον οι εφαρμοστέοι κανόνες του εσωτερικού δικονομικού δικαίου το επιτρέπουν, εθνικό δικαστήριο, όπως το αιτούν δικαστήριο, το οποίο έχει αποφανθεί επί υποθέσεως σε τελευταίο βαθμό χωρίς να υποβάλει προηγουμένως στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, οφείλει είτε να συμπληρώσει το δεδικασμένο που απορρέει από απόφασή του η οποία δημιούργησε κατάσταση ασυμβίβαστη με την περί συμβάσεων δημοσίων έργων νομοθεσία της Ένωσης είτε να αναθεωρήσει την απόφαση αυτή, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η υιοθετηθείσα μεταγενεστέρως από το Δικαστήριο ερμηνεία της νομοθεσίας αυτής.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 65 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας 93/37/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993, περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων έργων, έχει την έννοια ότι σύμβαση που έχει ως κύριο αντικείμενο την κατασκευή ενός έργου ανταποκρινόμενου στις ανάγκες που έχει καθορίσει η αναθέτουσα αρχή αποτελεί σύμβαση δημοσίων έργων και δεν εμπίπτει, ως εκ τούτου, στην εξαίρεση την οποία προβλέπει το άρθρο 1, στοιχείο α', σημείο iii, της οδηγίας 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών, έστω και αν περιλαμβάνει ανάληψη δεσμεύσεως για εκμίσθωση του συγκεκριμένου έργου.
- 2) Εφόσον οι εφαρμοστέοι κανόνες του εσωτερικού δικονομικού δικαίου το επιτρέπουν, εθνικό δικαστήριο, όπως το αιτούν δικαστήριο, το οποίο έχει αποφανθεί επί υποθέσεως σε τελευταίο βαθμό χωρίς να υποβάλει προηγουμένως στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, οφείλει είτε να συμπληρώσει το δεδικασμένο που απορρέει από απόφασή του η οποία δημιούργησε κατάσταση ασυμβίβαστη με την περί συμβάσεων δημοσίων έργων νομοθεσία της Ένωσης είτε να αναθεωρήσει την απόφαση αυτή, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η υιοθετηθείσα μεταγενεστέρως από το εν λόγω Δικαστήριο ερμηνεία της νομοθεσίας αυτής.

(υπογραφές)